

אות כתובה בעור

על פשרה של ברית המילה

הגברים היהודים ממעטים להקדיש לכך מחשבה, אך כל אחד מאיתנו נושא על גופו, בסתר, את אותו סימן שנקבע בנו בחשכת הינקות. כמה מלים נאמרו עליו, כמה משקל יוחס לו! והנה הוא עלינו, בבשרנו, שם. באיטיות גדולה אנחנו מתבגרים ועומדים על דעתנו, וכאשר סוף-סוף נפקחות עינינו להתמודד בהכרה עם שאלות על זהותנו, הרי שהסימן – יהודי, כך אומרים – כבר נמצא שם: עתיק ושליו, בלתי הפיך, מחכה לנו. ידו של מי בדבר? מי חדר לשם? אך זה התבגרנו לגלות שיש בנו עומק ומסתורין וכבר, בלי שנשאלנו, מרוצעת הפנימיות שלנו אל החיצוניות הזו, כאוזן אל משקוף. אות כתובה בעור! בשם מה נידונו לכזה תיוג? בשם מה – לכזה נטל?

ידוע כי במהלך ההיסטוריה נערכו נסיונות להפסיק את מנהג היהודים למול את בניהם. פחות ידוע, כי מעת לעת קמו מתנגדים לברית המילה אף מקרב העם עצמו. חלקם קראו לנטישת היהדות בכלל, חלקם לרפורמה נקודתית גרידא; אך כולם היו יהודים, נימולים כמובן, שמטעמים שונים יצאו נגד טקס המילה. הנסיון המפורסם האחרון היה של הזרם הרפורמי, באמצע המאה התשע-עשרה. הצעתם לבטל את המילה התגלתה כקיצונית מדי אפילו עבור הרפורמים ונדחתה, והיום אפילו החילונים המרוחקים ביותר מהמסורת היהודית מלים כולם את בניהם.

ליתר דיוק, כמעט כולם. על רקע הקצנת המאבק בין דתיים לחילונים, החלו באחרונה להשמע בישראל קולות המגנים בחריפות את טקס המילה, ואף מבקשים לאסרו בחוק. מדובר בנסיון ראשון בתולדות המדינה לערער על ההסכמה הרווחת בין חילונים לגבי המילה, מתוך תקווה להביא להפסקתה. התופעה אינה צריכה להפתיע. עם הערעור על מוסד הנישואים, הגיור והקבורה היהודית, תורה של ברית-המילה היה צפוי. אם משהו כאן מתמיה, הרי זו העובדה שעד עתה הנושא בושש לעלות.

ברם, כמעט כל הדיון שמנהלות תנועות ההתנגדות נסוב סביב הפן הפיזיולוגי של המילה. מרבית הנימוקים מתמקדים בנסיון להפריך את האמונה כי למילה יתרונות רפואיים. הם מצביעים על סכנות רפואיות אפשריות, ומקשים על עצם ההתערבות במבנה הגוף, אותה הם מכנים "הטלת מום". תשומת-לב גדולה מוענקת לטענה כי המילה מצמצמת את העונג המיני. הנגיעות היחידות בנושאים לא חומריים עוסקות בשאלות, מדוע ללכת נגד מה ש"רצה הטבע", והאם המילה היא הפרה של "זכותו הטבעית של הילד לחופש בחירה". לרובדי המשמעות הפנימית המיוחסים למילה, ולמטענים הסמליים שהיא נושאת, אין כל התייחסות.

קשה לדעת אם תנועת ההתנגדות למילה תתגלה כבעלת השפעה מכריעה, או, כמו הניסיון הרפורמי, תחלוף במהרה. ימים יגידו. כך או כך, על מנת להבין את השלכותיה יש להכיר את מכלול המשמעויות הקשורות באקט המילה. פעולות פיזיות, חיצוניות ככל שתיראינה, אינן באות עירומות לעולם. הן נושאות עימן תמיד את שובל המשמעויות המצטבר שלהן. כשם שכל יצור חי אינו מבודד אלא מהווה חלק ממכלול אקולוגי, כך כל סמל וכל פעולה מהדהדים מערכת שלמה של סמלים אחרים, ולא ניתן לבדדם מהקשרם

בתנאי מעבדה. המילה היא אות הכתובה הן בגוף עצמו והן במרחב המופשט של הסימנים. היא צומת שוקקת, ששאלות רבות ושונות זו מזו – על הטבע ועל אלוהים, על מין ועל זהות, על חופש ועל כוח – מתנקזות כולן לתוכה.

בין ארץ לשמיים

מראשיתה, כך נדמה, שבויה התרבות המערבית בתנועתה של מטוטלת רגשית עזה. היא נעה הנה והנה בין סגידה לטבע החומרי לבין כמיהה אל עולם רוחני. בקצה הראשון, מצטייר הטבע כמעין אלוהות גשמית, אחדות הרמונית ומושלמת המאזנת את עצמה. תכליתנו, לפי תמונה זו, אינה אלא להשתלב בתוך הסדר הטבעי. בקצה השני של המטוטלת, נתפס הטבע נתפש כעולם אפל ושטני, שתכלית האדם היא לשעבד אותו לשלטון הרוח, ובסופו של דבר להשתחרר ממנו לגמרי ולהצטרף לעולם הנשמות המופשטות. דברי ימי המערב הם במידה גדולה כרוניקת התנועה, רצוא ושוב, בין שני הקצוות האלו.

תנועת המטוטלת ניכרת בברור בכל הקשור למיניות. המערב נע בחזות בין תפישת עולם הדוניסטית, המקדשת את היצר המיני, לבין תפישת עולם סגפנית, המהללת התנזרות ממין. כנגד הנהנתנות של האריסטוקרטיה היוונית יצאו אפלטון וממשיכיו – על שמם קרויה האהבה שאינה ממומשת בבשר – בתפיסה שהנשמה כלואה בגוף כב"מצבת מתים"; רומא איזנה אותם שוב באורח חייה האורגיאסטי ומשולח הרסן; השבטים הברבריים, שהחריבו בכוח הזרוע את האימפריה, קיבלו על עצמם לפתע את הנצרות והועפו אל עבר הקיצוניות ההפוכה, לתוך מסכת הסיגופים של הכנסייה הקתולית; כאשר זו הסתאבה, צמחה מקרבה הפרוטסטנטיות הפוריטנית עוד יותר; וכשהנצרות כולה קרסה ארצה, מייד זינקה מצווארה המדמם, בתנופה זהה בעוצמתה לזו שהעלתה אותה, החילוניות המודרנית, והביאה איתה את המהפכה המינית של המאה העשרים. לא חומרניות קיצונית היא המאפיינת את המערב, גם לא סגפנות קיצונית: הקיצוניות עצמה היא המוטיב החוזר. מתהפוכה לתהפוכה, למרות כל שינויי הגוונים, דומה כי בכל הנוגע לחומר ולרוח לא מסוגל המערב להשתחרר מפרדיגמת ה"או-או" שלו. הנה והנה נעה המטוטלת; החיוך העגום שהיא מציירת באויר נותר תלוי לעד.

כיצד ניצבה היהדות ביחס למטוטלת המערבית? התשובה קשורה קשר הדוק לברית-המילה. אחת האסוציאציות הראשונות שהמילה מעלה היא של סירוס. המילה נראית כמעין חיקוי של סירוס. פסיכולוגים מודרניים אכן מוצאים במילה ביטוי לרצון הסמוי של האב לסרס את בנו, ומקשרים את המנהג לתסביך אדיפוס. לפי פרשנות זו, הרי שהיהדות דומה למערב ברגעיו הסגפניים: היא שוללת את הגוף הטבעי ומדכאת את מיניותו.

אלא שיחסה של היהדות לטבע ולמיניות שונה מאוד מיחסן של הפילוסופיה היוונית ושל הנצרות, והוא דורש מאיתנו להשהות מסקנה זו. פוריטנית ככל שהיא תראה לנו, היהדות מעולם לא עשתה אידאליזציה של הפרישות. "פרו ורבו", המצווה הראשונה בתורה, חלה על כל גבר יהודי, ואליה מצטרפת מצוות ה"עונה", המחייבת אותו לספק מינית את אשתו בלי קשר לפיריון. אפילו כאשר יהודים רצו לפרוש ממין (היו כאלה), חייבה אותם התורה להתחתן, להעמיד צאצאים ולהתייחד עם נשותיהן. המילה, על אף הדמיון השטחי שלה לאקט הסירוס, למעשה מכניסה את היהודי לברית הממייבת אותו לעסוק במין.

הכפילות האצורה במילה משתקפת בביקורות שהמערב השמיע נגדה, ביקורות שנקבעו לפי מצב המטוטלת שלו. בימי-הביניים, למשל, כשהמטוטלת נטתה לצד הסגפני, האשימו הנוצרים את היהודים בכך שהמילה מגדילה את ההנאה המינית שלהם, ולכן הופכת אותם לאובססיביים ביחס למין. תשובתם

של הרמב"ם ושל ר' יהודה הלוי היתה, שהמילה דווקא מפחיתה את ההנאה. היום, משהתהפכו הנורמות, הפכה טענתם של אלו, בדרך פלא, מהגנה על מנהג המילה להאשמה כלפיו. "יש להפסיק עם המילה", מזדעקים המתנגדים המודרניים, "משום שהיא מפחיתה את ההנאה המינית. אפילו הרמב"ם אמר!" כתגובה, שולפים חסידי המילה סקרים המוכיחים את ההיפך: ההנאה המינית רק גוברת בזכות המילה! המטוטלת המערבית מתנדנדת לכאן ולכאן, והאפולוגטיקה היהודית מזדרזת ליישר קו.

ההסבר לפרדוקסים אלו הוא, שאמירתה של המילה מורכבת מכפי שהיא נדמית. כנגד שתי האלטרנטיבות המערביות באשר ליצר המיני – דיכוי טוטלי מצד אחד, ושחרור טוטלי מצד שני – בחרה היהדות בדרך שלישית: צמצום, ריכוז וקידוש. אל תדכא את היצר המיני, היא כמו אומרת, אבל גם אל תבזבז אותו; קבל אותו, רסן אותו, ובכך שתתעל אותו למסגרת נכונה של זוגיות ופריון, הענק לו מימד של קדושה. ויחסה של היהדות למיניות הוא יחסה לטבע החומרי בכלל. המילה מסמלת ברית עם אל טרנסצנדנטי, על-טבעי; אך המטרה איננה לעזוב את הטבע והחומר, אלא להשלים אותו. אברהם נקרא "תמים", כלומר שלם, רק לאחר שנימול. הסיבה היא, שרק כאשר מחסרים מהחומר, מתפנה המקום לרוח.

זוהי, איפוא, בשורתה הראשונה של המילה: צמצום יכול להוליד התרחבות.

בין התבדלות להתבוללות

ניתן לומר, אם כן, שברית-המילה "הצילה" את היהודים מההמטוטלת המערבית. אולם בה-בעת, היא לכדה אותנו בדרמה משלנו: מטוטלת אחרת, שונה בתכלית מזו של המערב, אבל לא פחות אכזרית ממנה. שכן, המילה מבדילה. היא סימן ההיכר היהודי, אות להתבדלותו של העם משאר העמים, סמל לאמונתו כי הוא "ממלכת כוהנים וגוי קדוש". בין אם מסכימים עמו או לא, רעיון הבחירה עומד בבסיס הלא-מודע הקולקטיבי היהודי. עם נבחר: הטענה היא גרנדיוזית, מקוממת, מתריסה. היא תמיד היתה כזו ותמיד תהיה. וכל עוד העם, כעם, שורד, תשרוד גם היא. גם אם יחולן הכול, ייוותר רעיון הבחירה כזיכרון מכונן. והוא שנוי במחלוקת לא רק בקרב עמים אחרים; יותר משהגויים מוטרדים ממנו, הוא מהווה מוקד למחלוקות עזות בקרב היהודים עצמם. רעיון הבחירה – והמילה המסמלת אותו – עומדים במרכז המטוטלת הרגשית היסודית של העם היהודי, שגם לה שני קצוות הרסניים.

צדה האחד של המטוטלת היא התפיסה שהעם היהודי הוא העם החשוב היחיד. כלומר, לא זו בלבד שהוא עם נבחר, אלא שאין עוד עם מלבדו. הביטוי "גויים" תמים כשלעצמו, אך כפי שהוא נתפש בהקשר זה, וכפי שהוא נהגה לעתים קרובות – בגימ"ל גסה ונוחרת בוז – הוא מגלם בתוכו את החטא, בה"א הידיעה, הרובץ לפתחם של היהודים. כל לאום וכל קבוצה, בין אם מדובר ביחסם של היוונים ל"ברברים" או של הנוצרים ל"פגאנים", נוטה למחוק את האחר. אולם עבור היהודים, שהתבדלותם מוסברת כבחירה אלוהית, הפיתוי מסוכן יותר: כיוון שהעם נתפש כאלוהי, הרי שהעמים האחרים, אלו שלא נבחרו, עשויים להיתפס כשטניים. העובדה שתכליתו המוצהרת של העם היהודי היא לשרת את העמים האחרים נשכחת, ומתחלפת בתחושה שהכול נמצא בשביל לשרת אותו. שרק הוא קיים. שאין גויים. התוצאה היא הסתגרות מפני העולם החיצוני ובוז מופגן כלפי לא-יהודים. והלוואי שהייתי יכול להשתמש בלשון עבר.

אפולוגטים יהודים מנסים להביא ראיות לצדקת הבחירה, אולם בסופו של דבר, הטיעון הוא מעגלי: העם נבחר משום שכך כתוב בתורה, והתורה ניתנה לו משום שהוא עם נבחר. בהעדר הוכחות, עוברת הערכאה לרשות האמונה. והאמונה הפכפכה. היא יכולה להיעלם באותה פשטות שבה היא מופיעה.

אך הקלות הבלתי נסבלת של הקיום היהודי היא, שעם אובדן האמונה מתהפך הדימוי העצמי במאה ושמונים מעלות: עם ישראל אינו בחיר האל, אלא עם ששכנע את עצמו שהוא נבחר. לפיכך, לא רק שאינו נעלה, אלא הוא שפל במיוחד – כה שפל שהרהיב עוז להכתיר עצמו לקדוש. המבט החיצוני מלעיג את הכול: העם "הנבחר" מתגלה כסובל משגעון גדלות. יש לאשפז אותו, לחסל אותו, או להניחו לליהוגיו.

זו היתה הגרסא בה תמיד אחזו בני עמים אחרים. אולם מדי פעם מצאו עצמם גם יהודים, כאשר חלחל לתוכם הספק, מאמצים את המבט הזה כלפי עצמם. עבור יהודי שעדשותיו הפנימיות נעות בחרישיות ופתאום ננעלות על התמונה החדשה הזו, החוויה היא של חורבן פנימי, לא פחות. לא מרומם במיוחד הוא עמי, אלא עלוב במיוחד. אני, שחשבתני עצמי לקדוש, אינני אלא מטורף. באווחה חדה צונחת המטוטלת לאחור, עורפת את ראשה של הגאווה היהודית ומותירה אחריה מבוע של שנאה עצמית מדממת. הגוף כושל וקורס. הרצון להתבדל ולהתייחד מוחלף בתשוקה למחוק את הזהות הפרטית, להתבולל, לחדול להיות.

מונעים בכוחה של חוויה זו המירו יהודים את דתם וחזרו לרדוף את בני עמם. בגללה נמלטו יהודים מקרב עמם, התחפשו, החליפו שם, נטמעו. אחוזים בה, קיללו עצמם יהודים מול המראה מדי יום. כאשר התעמתתי עימה אני בשעתי, חילוני בגיל התיכון, כמעט נדרתי להתחתן עם גויה. אינני בודד. כשם שיהודים רבים חיים בתחושת עליונות גזענית, כך יהודים רבים אחרים חיים בתחושה של נחיתות ושפלות. כל עוד למלה "יהודי" יש משמעות כלשהי, המטוטלת הנעה בין יוהרה לשנאה עצמית היא מנת חלקו הבלתי נמנעת של עמנו.

אחד הנושאים הבולטים בהם התמקדה השנאה העצמית היהודית היה המילה. יהודים שרצו להתבולל ראו בביטול המילה את אפשרות מחיקתו הסמלית של העם כולו. כמו יחסם של אומות העולם, גם יחסם של המתבוללים והמומרים למילה השתנה בהתאם לתנועותיה של מטוטלת החומר-רוח המערבית. כפי שראינו, המילה נושאת אופי דו-פני ביחס לציר טבע-רוח. מסיבה זו, כאשר מתבוננים בה משתי נקודות-הקצה של המטוטלת, תופשים אותה בשני אופנים הפוכים במדויק. כאשר נטתה המטוטלת המערבית לכיוון הגשמיות, בתקופה ההלניסטית, למשל, תקפו המתבוללים את המילה כסמל לזיכוי הטבע. התפרסמו אלו ש"משכו בעורלתם", פיזית, על מנת לטשטש את המילה ולהשתתף באימוני העירום בגימנזיות היווניות מבלי שיזוהו. (בימינו אנו, כאשר שבה המטוטלת לאותו מקום, טיעונים אלו מושמעים מחדש, ושיטוט קצר באינטרנט יגלה לכם, שאף ניתוחי משיכת העורלה החלו לשוב לאופנה). לעומת זאת, בתקופות כמו עידן הנצרות, בה נטתה המטוטלת לקצה השני, ובה גונתה הגשמיות והוללה הסגפנות, טענו המומרים שהמילה דווקא מרכזת את תשומת-הלב בבשר, ולכן מעכבת את ההתפתחות הרוחנית! בשני המקרים היה מדובר ביהודים שקצו במה שתפשו כפרובינציאליות היהודית, ורצו להיות אנשי העולם הגדול. טיעוניהם תאמו, לפיכך, את סולם הערכים של התרבות השלטת.

הולדתה של הנצרות קשורה בחבל הטבור הן לברית-המילה והן לשתי המטוטלות שלנו, המערבית והיהודית. במאה הראשונה לספירה, שנים אחדות לאחר מותו של ישוע, היה זה פאולוס, יהודי יליד אסיה הקטנה, שיצר את הנצרות כפי שאנו מכירים אותה: דת מונותיאיסטית, אוניברסלית ולא-הלכתית. האמונה בישוע אפשרה לפאולוס לעשות את המהלך התיאולוגי שהוליד את הנצרות: עם בואו של ישוע, טען פאולוס, נכרתה עם הקב"ה "ברית חדשה" – לא ברית גשמית התקפה רק ביחס לעם אחד והמחייבת במצוות מעשיות, אלא ברית רוחנית התקפה ביחס לכל בני-האדם, והתובעת אך ורק אמונה. ומה סימל עבור פאולוס את השינוי הרדיקלי הזה, את התנועה הזו החוצה (מהעם היהודי) ומעלה (מהטבע אל הרוח)? נכון: ביטולה של ברית-המילה. בכך שנפטר מסימן ההתבדלות היהודית, הצליח פאולוס לפנות אל הגויים; וביטול המילה גם סימל את ביטול המצוות בכלל ואת ההתעלמות מהבשר – צעד ראשון בנטישת

החומר לטובת הרוח. מסכת הרעיונות של פאולוס אפשרה לו להיות נאמן למסורת היהודית (רעיון העם הנבחר, התנ"ך והאמונה המשיחית), ובה-בעת לוותר עליה. בכך פתר לעצמו את בעיית המטוטלת היהודית. אך באותו זמן, היא שיגרה את הנצרות בעוצמה לתוך תנועתה של המטוטלת המערבית, הרחק אל הקצה הסגפני ביותר. בהיפוך אירוני של משמעויות, דווקא ביטול המילה – לכאורה סמל לשיבה אל הטבע – סימל כאן את שלילת הטבע לטובת הרוח. ביטול הסירוס הסמלי של היהדות לקח חלק ביצירתה של תיאולוגיה מסרסת הרבה יותר.

אם נחזור ליהדות, עלינו לשאול: מהי באמת משמעות רעיון ההתבדלות? מהו הרעיון של עם קדוש? האם הם באמת מחייבים הסתגרות עיוורת ושלילת האחר? אני סבור שלא. לקדש פירושו להבחין משהו מתוך הדברים האחרים. להתבדל פירושו לשמור על הבחנות, להגן על זהות פרטית, להעביר משהו מהעבר לעתיד בלי שיתמוסס. הדבר נכון גם ביחס לעם היהודי. משמעותן של הברית והבחירה מעולם לא היתה התכחשות לקיומם של עמים אחרים. אדרבה, תכליתו המוצהרת של העם היא לספק שירות לגויים דרך תפעולו של בית-תפילה אונגברסלי: "וביתי בית-תפילה יקרא לכל העמים". ניתן, אם רוצים, לקחת את הרעיון הזה ולהשתמש בו כצידוק להתנשאות ולרחישת בוז לעמים האחרים; זה בדיוק מה שקורה ליהודים רבים שוב ושוב. ניתן גם ללכת לקיצוניות ההפוכה, ולוותר על השליחות היהודית כולה לטובת התנרמלות והיטמעות במשפחת העולם הכללית; לכיוון זה חותרים המתנגדים למילה לדורותיהם. כשלעצמה, מציעה המילה דרך ביניים: הייה אתה בלי למחוק את האחר.

בין חופש לכפייה

לילד בן שמונה ימים אין חופש בחירה, והמילה היא בלתי הפיכה. כפייה? כשהייתי נער והתחלתי לעמוד על דעתי, מצאתי עצמי במבוכה גדולה מול הטענה שאני יהודי. ממה שהבנתי על אודות אותה יהדות, היא לא פרטה על שום נים בנפשי. חשתי עצמי כאדם מערבי ומודרני, או פשוט כאדם. אם כבר, האנטישמיות נגעה בי יותר. צלב הקרס, נקישת המגפיים של חיילי הגסטאפו, התמונות הקשות, המסרבות להרפות, ממחנות הריכוז – כל אלו הותירו בי רושם עמוק יותר מכל ענייני ה"יהדות". אך האימה מפניהם היתה חלולה וסתומה: הם רדפו אותי משום שהם ראו בי יהודי, וזאת בלי שראיתי בעצמי יהודי! לא יכולתי אלא לחוש כאילו הולבש עלי מעיל עם טלאי צהוב שאיני יכול להסירו, וכעת, לכוד במעין טרגדיה של טעויות, עלי להימלט מפני נאצים המבקשים את נפשי. תחושה זו התקשרה לברית-המילה. סיפורים על יהודים בשואה שעמלו כדי להסוות את איברם שתלו בתוכי את החרדה העמומה, שיום אחד אולי אצטרך גם אני להסתוות כך. וכל זה בגלל מה? מי קבע שאני יהודי? באיזה זכות?

שאלתי לאחרונה את אבי, "חילוני חרדי" להגדרתו, מדוע מל אותי. הרי בבית אין מזוזה, חגים לא חגגנו, וכשבחרתי לא לעשות בר-מצווה, הוא נאנח לרווחה. הוא הודה שבשעתו לא הקדיש לנושא מחשבה רבה, וכשדחקתי בו אמר שלא רצה לכפות עלי להיות חריג ולא להשתייך לבני קהילתי. משום התנגדותך לכפייה, שאלתי אותו, מלת אותי? הרי בכך שמלת אותי כפית עלי את היהדות! הוא צחק. המחשבה הפתיעה אותו.

ככל שמתבוננים במושג החופש מתברר, שאף כי ניתן לדבר על דרגות של חופש, קשה להעלות על הדעת חופש מוחלט. גם כאשר כל האופציות פתוחות בפנינו, בנקודה אחת לפחות אנחנו מוגבלים: האדם העומד מול האפשרויות האלו – מי שאנחנו – אינו נתון לבחירתנו. את עצמנו אין לנו אפשרות לברוא

מחדש לחלוטין, יש מאין, במרחב ריק. יש לנו אפשרות להשתנות, אפילו להיוולד מחדש מבחינה אידיאולוגית ורגשית. אבל איננו יכולים לשנות את העבר שלנו ואת האופן שבו התעצבנו. לא ניתן לנו לבחור זכרונות ילדות, או הורים, או ערכים ראשוניים. לא משנה איזו שפה שנייה נבחר לנו וכמה נשקוד על לימודה, תמיד יתלווה לנו מבטא; את שפת האם, הזורמת בעורקינו והחודרת הישר ללבנו, לא נוכל עוד להחליף. תהיה אשר תהיה הילדות שהורים ייתנו לילדיהם, היא תיבחר ללא השתתפות הילדים. מוצאנו מגביל לעד את חירותנו.

ההשלכה של כל זה היא, שאי-אפשר שלא לכפות דבר. בין אם אבי היה מל אותי ובין אם לאו, הוא היה כופה עלי משהו. המושג "כפייה", כאשר בוחנים את קצותיו, מאבד את משמעותו כהאשמה. אנו יכולים לומר שהורינו נכפו עלינו, אך אם אנו אומרים זאת בכדי להאשים מישהו, בכדי לטעון שהחיים היה יכול שלא להיות כפייתיים, הרי שאנו מדברים באופן בלתי-קוהרנטי. הורינו ומוצאנו אינם נכפים עלינו, מהסיבה הפשוטה ש"אנחנו" לא קיימים מבעוד מועד, שלמים ומושלמים, מנותקים מנסיבות ומהקשר. הם מעצבים את מי שאנחנו.

מכך משתמע, שהמילה איננה בגדר כפייה גדולה יותר מאשר כל החלטה אחרת שעושה הורה בנוגע לזהות ילדו. אדרבה, ניתן לומר שהמילה, מעצם היותה פטרנליסטית בגלוי, שמה על השולחן את העובדה הפשוטה שבעצם, אף פעם אין חופש מוחלט. בפרפראזה על משפט שקראתי פעם ניתן לומר: המילה אינה כולאת אותנו; היא רק מראה לנו את הסורגים.

יחד עם זאת, קשה לומר שהמילה היא בדיוק כמו חוויות ילדות. בכל זאת, היא מתבצעת בגוף, היא בלתי-הפיכה, ובעיקר – היא נמנעת. משהו מפציר בנו להתעקש על כך שהמילה, למרות הכל, כן כופה עלינו משהו שהדברים האחרים לא כופים. אך מה?

פעם סברתי שמה שהמילה כופה עלינו הוא שייכות לעם. היום אני סבור אחרת. התחושה שליוותה אותי בנעורי, שהיהדות נכפתה עלי, לא היתה מדויקת. יש לי עדיין את היכולת לבחור לאיזו קבוצה – אם בכלל – ברצוני להשתייך, ואין איש שיעצור אותי. המילה אם כן אינה כופה השתייכות. אבל היא כן כופה דילמה. היא כופה על הילד את הציפייה שייקח אחריות על העם ועל המסורת אליהם נולד, שיראה עצמו כשייך לקהילת היהודים. המילה מתפקדת כמעין מצפון גופני, הנועץ מבט מבחוץ. אך מדובר במבט בלבד; חופש הבחירה אינו נשלל.

המילה עומדת, אם כן, באמצע הציר בין כפייה מוחלטת לבין חופש מוחלט. שניהם שליליים: כפייה מוחלטת – מפני שאינה רצויה; חופש מוחלט – מפני שאינו אפשרי. המילה לא כופה זהות על הילד, וגם לא מפקירה אותו בחלל ריק מציפיות. היא מציבה בפניו בקשה.

תלויים על בלימה

המילה מדיפה ניחוחות של דיכוי, יוהרה וכפייה, אך היא לא באמת מוציאה אותם לפועל. יחסה אליהם הוא יחס של מחווה: היא מכירה בקיומם, קדה להם בנימוס ומשלמת להם את המס המגיע להם. היא אינה מסרסת את הטבע, אלא מסירה מעליו פיסת עור חיצוני; היא אינה מכריזה בגאווה על חשיבותו הבלעדית של היהודי, אלא מציינת בחשאי את שליחותו הייחודית; היא אינה כופה זהות, אלא מציבה בפניו בקשה להזדהות. היא משמרת את זכרם של הדיכוי, היוהרה והכפייה, מקפידה את דיוקנם, מתווה את תנועתם. כדי לא לשכוח: הם ממשיים, אפילו מפתים. וכדי להזכיר: הם לא רצויים.

אך הדבר החשוב ביותר עדיין לא נאמר. מאז ומעולם לא נתפסה המילה בנפרד מתמונה הוליסטית, הרואה את הגוף והנפש כמשתקפים ואחוזים זה בזה. הסרת העורלה החיצונית רומזת על שלוש מילות נוספות, פנימיות. האחת היא *מילת הלב*, הסרת הקרום הגס של הציניות ושל הקהות העוטף את לבנו. במקום לצאת אל זולתנו בגישה חשדנית, חיצונית ושופטת, המילה ממליצה לגשת אליו פתוחים, מתוך נכונות ללמד, קודם-כול, זכות. השניה היא *מילת האוזן*, פקיחת שכלנו לרעיונות חדשים. המילה קוראת לנו להאזין לקולות אחרים גם כשאנו נתבעים לבחון מחדש את השקפת עולמנו. השלישית היא *מילת הלשון*, המבקשת מאיתנו לבלום את דהירת ההחצנה של כל מה שבקרבנו. המילה מיעצת לבחון בזהירות מה ראוי לבטא ומה שגוי.

בשלושת המקרים, מלמדת אותנו המילה את מידת ה**בלימה**. כלומר: זהירות, צמצום, ענווה. סוד הצמיחה וההתעלות.

גם אם לא במכוון, יוצאים המתנגדים העכשוויים למילה לא רק נגד האקט הפיזי, אלא גם נגד רקמת המשמעויות, הנטועה, כביכול, בבשרו של האקט. באופן אירוני הולכים דווקא הם, אנשי הטבע, בדרך הפורשים מהגוף. כמותם הם סוברים, שהמסר הפנימי של המילה מוציא אותה מידי פשוטה. אך בל נטעה: ללא האקט הפיזי המשמעות הפנימית תתמוסס. עם זו שמטרת המתנגדים היא לשמר איבר גופני, הרי שבפועל הם בעצם חותרים לעבר כריתתו מאורגניזם רוחני שלם. זה הרווח. אלו ההפסדים. הבחירה בידינו.